№ 64 Ապրիլ 16 (28) **1880** Ապրիլ 16 (28) № 64

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք գրվում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հարց ենք առաջարկում.—Ներքին տեսութիւն. Նամակ Մոսկվայից. Նամակ Մոզդոկից. Նամակ խմբագրին. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—Արտաքին տեսութիւն. Սովը Հայաստանում. Ամերիկա.—«Մշակի» հեռագիրներ.—Յայտարարութիւններ.—Ֆելիետօն.

ՀԱՐՑ ԵՆՔ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ

Մեզ յայտնի է որ Թիւրքաց Հայաստանի սովատանջներին օգնելու համար հիմնված է Կ. Պօլսի մէջ սովատանջներին խնամող կենտրօնական մասնաժողով։

Նոյնպէս հիմնված է մի մասնաժողով Վանի մէջ։ Մենք աշխատեցինք և պէտք է աշխատենք թէ նամակներով և թէ հեռագրով յարաբերութիւն պահպանել Կ. Պօլսի կենտրօնական մասնաժողովի հետ։ «Մշակի» էգուցվայ համարում կը տպենք Կ. Պօլսի մասնաժողովի նամակից քաղուածք, որտեղ բաւական մանրամասն տեղեկութիւններ կան յիշեալ մասնաժողովի գործունէութեան մասին։ Միայն մի քանի տեղեկութիւններ, օրինակ թէ ինչքան փողեր են ուղարկվում այս կամ այն նահանգ կամ գաւառ,—այդ տեղեկութիւնները թէ մասնաժողովը և թէ մենք անխոհեմութիւն ենք համարում առ այժմ յայտնելու տպագրութեան միջոցով։

Իսկ ինչ կը վերաբերի Վանի մասնաժողովի գործունէութեան, դրա հետ մենք չը կարողացանք դեռ ևս բաւականաչափ ծանօթանալու։

Տեղեկութիւններից երևում է, որ սովը պատել է գրեթէ ամբողջ Հայաստանը և Փոքր-Ասիան, ինչպէս այդ արդէն գիտէ մեր ընթերցողը։ Մեզ հասկանալի չէ, թէ ի՞նչ միջոցով մասնաժողովը կարողանում է օգնութիւն հասցնել սովեալներին այնպիսի մեծ տարածութիւնների վրա, ինչպէս Վանից մինչև Դիարբէքիր, կամ Կ. Պօլսից մինչև Բայազէտ և այլն, առանց բաժիններ ունենալու այլ և այլ քաղաքներում և մինչև անգամ գիւղերում։

Օրինակ Վանի մէջ մասնաժողով կայ. բայց սովը տարածված է և Վասպուրականի ուրիշ քաղաքներում և գիւղերում։ Այժմ ինքն իրան հարց է առաջարկվում. միթէ սովածները պէտք է հեռաւոր տեղերից Վան դիմեն օգնութիւն ստանալու համար, և միթէ աւելի յարմար չէր լինի, եթէ մասնաժողովը հիմնէր իր բաժինները գաւառի գլխաւոր կէտերում՝ մի քանի քաղաքներում և գիւղերում։

Բացի սորանից մենք առհասարակ կուզէնայինք հարց առաջարկել թէ Կ. Պօլսի և թէ Վանի մասնաժողովներին. արդեօք մասնաժողովները գլխաւորապէս քաղաքների վրա են դարձնում իրանց ուշադրութիւնը, թէ հաւասարապէս հոգում են քաղաքների և գիւղերի սովատանջ հայ ազգաբնակութեան մասին։

Նոյնպէս հետաքրքիր կը լինէր իմանալ արդեօք մասնաժողովները իրանց համար նպատակ են դրել միմիայն հայ սովատանջ ազգաբնակութեանը օգնելու, թէ իրանց կարողութեան չափ ջանում են հաւասարապէս օգնելու Հայաստանի ամեն սովատանջներին, առանց խտրութիւն դնելու ազգութեան և դաւանութեան մէջ։

Այդ բոլորի մասին մենք կաշխատենք այս օրերս տեղեկանալու թէ նամակներ գրելով և թէ հեռագրական ճանապարհով և բաւական տեղեկութիւններ ստանալուց յետոյ, կը հաղորդենք նրանց մեր ընթերցողներին։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Շատ ժամանակ չէ, որ ձեր լրագրի միջնորդութեամբ դուրս թողեց պ. Մելիքզադէն մի շարք յօդուածների՝ գլխաւորապէս հայ երիտասարդութեան և մասնաւորապէս հայ ուսանողութեան վերաբերմամբ։ Այժմ բարեհաճեք ընդունել և այս երկու տողը Մոսկվայի հայ ուսանողներից ոչ իբրև պատասխան պ. Մելիքզադէին, այլ իբրև բողոք արդարացի զայրացման—մի դատ,

ՖԵԼԻԵՏՕՆ

Ֆելիետօնիս ուշանալու պատճառը.—Րաֆֆիի «Խենթը» և սովելոց համար նուիրատուութիւնները.—Իմ խորհուրդը.—Այս տարի պատահած հակասութիւններ.—Ջուր և ծաղիկներ, Թատրօնական կօմիտէտ և Ադամեան.—Մեր մամուլի կուրիօզներ.—«Փորձ» և Մանդինեանի խենդութիւն.—Ի՞նչ անուն պէտք է տալ «Փորձ» ամսագրին.—«Փաստ» լրագիրը և պ. Պապաջանեան.—Զարմանում եմ պ. Պապաջանեանի զարմանալու վրա.—Շատ բաների վրա ուզում էի խօսել.—Եւանգուլեան և զուռնա.—Սովատանջները և Միրզօեվ.—«Մշակի» և դերբէնդցիների միամտութիւնը.—Տխուր մտածմունքներ.—Այվազովսկու մահը.—ինչպէս է վարվում Էջմիածինը.—Եպիսկոպոսները.—Հազուադիւտ երևոյթ.—Մելիքզադէ և Մոսկվայի ուսանողութիւնը.—Բարեկամական խորհուրդ.

—

Այս տարի միայն մի ֆելիետօն գրեցի, այն էլ յունվար ամսին. փետրվար և մարտ ամսին ոչինչ չը գրեցի. Պատճառը շատ հասարակ է. «Մշակի» մէջ տեղ չը կար իմ ֆելիետօններիս համար. Մի կողմից Վանի սովատանջների համար նուիրատուութիւնների ցուցակները համարի մէջ մեծ տեղ էին բռնում, իսկ միւս կողմից պ. Րաֆֆիի «Խենթը» բազմել էր բանասիրականի բաժնում ու ոչ ոքին չէր կամենում տուն թողնել այդ բաժնի մէջ....

Խնդրեցի, աղաչեցի մի օր գոնէ իմ ֆելիետօնն էլ հանդէս դուրս գայ,—և վերջապէս թոյլ տուեցին...,

Ես ճշմարիտ ես ինչ մեղաւոր եմ որ «Խենթը» այսքան շաղացել է ու այսքան տեղ է բռնում, կամ ինչ մեղաւոր եմ որ սովատանջների համար նուիրողները, որքան էլ գովելի գործ կատարէին, անպատճառ կամենում են, որ նրանց անունը, հօր անունը, ազգանունը, ո՞ր քաղաքից լինելը և ինչ պարապմունք ունենալը—բոլորն էլ անպատճառ տպվի.... Ի հարկէ՝ անողին տեղ կը բռնեն նուիրատուների ցուցակները եթէ ամեն նուիրատու անպատճառ կը կամենայ այսպէս յիշված լինել լրագրի մէջ. «Մահտեսի Կիրակոս Եսայեան Մարտիրոսեանց, Նախիջևանցի, վաճառական՝ 5 կոպէկ»։

Ափսոս որ մեր նուիրատուները այսպէս չեն գրում.... աւելի էլ շատ տեղ կը բռնէր՝ «Յովհաննէս Մակարեան Պետրոսեանց, աստրախանցի, քսան և հինգ տարեկան, ամուսնացած, արուեստաւոր, հայ-լուսաւորչական, չորս երեխաների տէր, դատարանին ենթարկված չէ եղել՝ 1 րուբլի»։

Ինչ և իցէ, ինձ թոյլ տրվեցաւ վերջապէս, չը նայելով զանազան արգելքներին, կրկին զետեղել «Մշակի» մէջ իմ ֆելիետօնս։

***

Ո՞րքան տխուր ժամանակներում ենք ապրում, բարեկամներ. Ամեն կողմից լսվում են անմխիթար լուրեր՝ սով, թանգութիւն, առևտուրի անկումն, հրդեհներ, զանազան հիւանդութիւններ, սնանկութիւններ,—և այդ բոլորի հետ միասին անհաշտութիւն, թշնամութիւն, անմիաբանութիւն, ինտրիգաներ.... Ա՞րժէ միթէ ապրել....

Եւ նշանաւորն այն է, որ այս տարի չարունակ պատահում են անլսելի, աներևակայելի, աննորին բաներ....

Ամենահարուստ, ամենաբերրի երկիրներում սով է ընկնում, տաք երկիրներում սարսափելի ցուրտ է լինում, նշենիների ծաղկելու ժամանակ ձիւն է գալիս, Բիսմարկ և Բիկօնսֆիլդ հրաժարական են տալիս, Թիֆլիսի հայոց ներկայացումները մրցում են ռուս ներկայացումների հետ, Ադամեանը բարձրանում է մինչև երկինքը, ոչ թէ միայն որպէս դերասան, բայց և որպէս բանաստեղծ, «Փորձը» մեծ գովասանքով տպում է նրա ոտանաւորները, անուանելով նրան հայոց թատրօնի զարդ, յետոյ յանկարծ Ադամեանը թողնում է կօմիտէտի բեմը, «Փորձի» խմբագիր և կօմիտէտի անդամ պ. Յովհաննիսեանը նրան անարժան է համարում խաղալ Ամառային թատրօնի բեմի վրա և պ. Ադամեան ստիպված է անցնել Արծրունու թատրօնը, Թիֆլիսի հայ օրիորդներն ու տիկինները, որոնք առաջ միշտ անտարբեր էին դէպի հայութիւնը, սկսում են կօնցերտներ տալ և փողեր ժողովել յօգուտ Վասպուրականի հայ սովատանջների....

Վերջապէս որտեղ որ նայես, ամեն տեղ հակասութիւններ ես տեսնում.... Այս տարի հակասութիւնների տարին է։

***

Չեմ կարող չասել մի քանի խօսք մեր տեղական մամուլի մասին.

Մեր մամուլի վրա խօսելով չեմ կարող չը յիշել նրա մէջ յայտնված մի քանի կուրիօզների մասին.

«Փորձի» նախավերջին համարում պ. Մանդինեան, ex-մանկավարժ և այժմեան րէժիսօր հայ թատրօնական խմբի, մի երևելի մանկավարժական յօդուած է գրել.

Խորհուրդ եմ տալիս պ. Մանդինեանին նախ բառերի նշանակութիւնը հասկանալ, յետոյ յանդգնել գիտնական յօդուածներ գրելու.

Ռուսերէն երկու խօսք կայ, որոնք միմեանց նման են՝ идіотизмъ և идіотство. Մեր գիտնական մանկավարժը լսելով որ ասում են идіотизмъ языка, որ եւրօպական լեզուներով նշանակում է լեզուի բառական առանձնութիւններ (idiome բառը, գաւառական լեզու բառից), կարծում է որ դա խենդ բառից է ծագում և թարգմանում է «լեզուի խենդութիւններ....»

Զարմանում եմ որ «Փորձը» առանց իրան նեղութիւն տալու օրինաւոր կերպով քննելու յօդուածը, ամեն տեսակ յօդուածներ զետեղում է իր էջերի մէջ....

Խորհուրդ կը տայի, ուրեմն, «Փորձի» խմբագրին փոխել իր ամսագրի՝ անունը. փոխանակ «Փորձ» շատ լաւ կը լինէր այսուհետև իր ամսագիրը «Զամբիւղ» անուանէր, որտեղ կարող է անխտիր հիւրասիրութիւն գտնել, ինչպէս զամբիւղի մէջ, ամեն տեսակ յօդուած....

***

Մեր հայոց կովկասեան լրագրութիւնը հարստացաւ մի նոր հրատարակութեամբ. Դա մի գաւառական թերթ է «Փաստ» անունով, որ հրատարակվում է Երևանում, պ. Պապաջանեանի ձեռքով. Խմբագրութիւնը խոստանում է իր ուշադրութիւնը գլխաւորապէս ժողովրդի տնտեսական հարցերի վրա դարձնել, մանաւանդ Երևանեան նահանգի տնտեսական խնդիրների վրա. Շատ գովելի դիտաւորութիւն է.... Բայց թէ «Փաստը» ինչպէս է յարուցանում և արծարծում տնտեսական խնդիրները,—կարող էք տեղեկանալ հետևեալ կտորից, որ բերում ենք այստեղ ամբողջութեամբ այդ շաբաթաթերթի 2-րորդ համարից.

Երևանի նահանգի վրա խօսելով և յայտնելով որ Արարատեան նահանգը հայերի սիրտն է (ուզում էր ասել Հայաստանի սիրտը, եթէ ոչ ինչպէս մի նահանգ մարդու սիրտ կարող է լինել), յօդուածագիրը աւելացնում է. «Այդտեղ հայերն աւելի բազմամարդ են, տեղը գովված է իր բնական հարստութեամբ, երկիրը բուսցնում է իր ժողովրդի պիտոյքի համար քան տեսակից աւելի ընդեղէններ, այգիներում քան տեսակից աւելի պտղեղէններ կան. Այսքան բարութիւնների մէջ Երևանի նահանգի ժողովուրդը աղքատ է ու աղքատ. թէ ինչ է այս բանի պատճառը, դեռ որոշ յայտնված չէ.»

Նմանվելով «Փաստին» ես այսպիսի յօդուած կը գրէի.

«Պ. դօկտօր Պապաջանեանը իր պիտոյքի համար քան տեսակից աւելի դիպլօմներ է ձեռք բերել, վարել է իր կեանքի մէջ քան տեսակից աւելի պաշտօններ, բայց դարձեալ այսքան բարութիւնների մէջ խեղճը աղքատ է ու աղքատ. թէ ինչ է այս բանի պատճառը, դեռ որոշ յայտնված չէ.»

Պ. Պապաջանեանը ինքն էլ շատ հաւնում է, ու իր վրա մեծ կարծիք չունի. Նա իր լրագրի առաջին համարում զարմանում է որ Վարդան Եղիազարեան ընդունել է նրան իր տանը, այն ինչ ոչ ոք երբէք նրան ոչ մի տեղ չէ ընդունում.

Սրտի բաբախումով և մեծ շնորհակալութեամբ պ. Վասակ Պապաջանեան յիշում է որ Եղիազարեանի տանը եղել և մուտ ունեցաւ.... «Զարմանքս մեծ էր, ասում է «Փաստի» խմբագիրը,

որ կամէինք ենթարկել բարեմիտ հասարակութեան խղճին և վճռին։

Մենք հոգով ցաւում ենք այս տողերը գրելով և բոլորովին հակառակ ենք որ և է հրապարակական ցոյցերի և բացայայտութիւնների, բայց քանի որ ոտի տակ են առնում ամբողջ հայ ուսանողութեան պատիւը, քանի որ երկպառակութեան սերմեր են ցանում ժողովրդի մէջ, քանի որ ճնշքումն և պատառումն են կամենում բաց անել ուսանողութեան և հասարակութեան մէջ—մենք լռել կարող չենք—մենք բողոքում ենք։

Կարծում ենք, որ պարզաբանելու կարիք չը կայ, եթէ ասենք, որ ամենաստոր և ամենածանր յանցանքը—բարոյական յանցանքն է․ նա մահացու մեղք է․ Պ. Մէլիքզադէն մահացու մեղք է գործել հ ա ս ա ր ա կ ո ւ թ ե ա ն դէմ, հրատարակելով այնպիսի անխիղճ զրպարտութիւններ և անհիմն ամբաստանութիւններ նոյն իսկ հասարակութեան մի ամբողջ դասակարգի (ուսանողութեան) վրա, մահացու մեղք—գ ի տ ո ւ թ ե ա ն (լաւ է կրիտիկայի) դէմ, իր բանդագուշանքներով և բորբոքված ուղեղի հրէշաւոր վիժումներով և մահացու մեղք—ամբողջ ո ւ ս ա ն ո ղ ո ւ թ ե ա ն դասի դէմ ձգնելով վայր ձգել նորա վարկը և պատիւը հասարակութեան առաջ և ոտնակոխ առնելով բոլոր նորա բարձր ձգտումները, ապագայի յոյսերը և ազնիւ նպատակները....

Մենք բոլորովին աւելորդ ենք համարում երկար ու բարակ քննութեան ենթարկել պ. Մէլիքզադէի յօդուածը ուսանողութեան մասին և կէտ առ կէտ պատասխանել նորա բանսարկութիւններին—մի յօդուած, որի հեղինակը ոչ ուսանող է եղած, ոչ ուսանողական շրջաններում ապրած, ապա ուրեմն անծանօթ և ուսանողութեան կեանքին և ուսանողութեան ձգտումներին և բոլորովին մերկ ու բոբիկ հիմնաւոր գիտութիւնից և կրթութիւնից։

Մեր հասարակութեան մէջ կան բանիմաց և լուսաւորեալ անձինք, որոնց քաջ ծանօթ է թէ ուսանողութիւնը և թէ պ. Մէլիքզադէ․ դրանց իսկ բարեխիղճ վճռին յանձնում ենք մենք մեր դատը․ պ. Մէլիքզադէի հետ մենք ոչինչ հայիւ և համար չունենք։

Կը յուսանք, որ հրատարակելով այս երկու տողը, մենք բարոյապէս համերաշխ և համամիտ ենք Ռուսաստանի միւս հայ ուսանողների հետ։

Ընդունեցէք, պ. խմբագիր, մեր յարգանաց խորին հաւատիքը դէպի ձեզ։

Հայ ուսանողներ. Գրիգորիս Իսղրաչեան, Համբ. Առաքելեան, Գր. Խալաթեանց, Յ. Տէր-Մովսէսեանց, Ա. Տէր-Թովմասեանց, Մ. Միհանաջեան, Բէկ-Յովսէփեանց, Միքայէլ Լազարեանց, Ս. Էնիկոլոփեանց, Յ. Տէր-Բարսղեանց, Ա. Քալանթար, Ն. Փիրումեանց, Խ. Բունեաթեան, Յ. Աֆրիկեանց, Վ. Քիրզլեանց, Գ. Շահիկեանց, Շ. Մէլիք-Փարսադանեանց, Ա. Ղուլիջանեանց, Ջ. Անգրիասեան, Խ. Լիսիցեանց։

ՆԱՄԱԿ ՄՕԶԴՕԿԻՑ

—

Մարտի 4 ին

Մօզդօկի ծխական եկեղեցական օրիորդաց և տղայոց-դպրոցների սաներս և սանուհիներս հանգանակութիւն բացինք մեր մէջ յօգուտ վանի սովատանջների և մեզանից ամեն մինը իր լուման գցեց այդ խեղճ սովածների գանձանակը, որից գոյացաւ 18 րուբլ դրամ։

Նուէրները թէև շատ փոքր են սովածների այսքան մեծ բազմութիւնը աչքի առաջ ունենալով, բայց այս փոքրն էլ թող լինի մեր մատաղ սրտերի դէպի մեր հեռաւոր թշուառ ու կարօտեալ քոյրերը ու եղբայրները ունեցած զգացման ճշմարիտ արտայայտիչը։ Այդ զգացմունքը գուցէ օր աւուր զօրանալով մեր սրտերում, մի օր, աւելի հանգամանքների մէջ աւելի զօրեղ կերպով կարողանանք ցոյց տալ այդ մեր սիրելի եղբայրներին և քոյրերին։ Ցանկալի էր որ հայոց միւս դպրոցների աշակերտները և աշակերտուհիները մեր եղբայրները և քոյրերը ևս գոնեա այս բանում օրինակ առնելով մեզանից, իրանք էլ չուշանային գցել իրանց կոպէկները այդ գանձանակը։

Նուիրատու օրիորդաց ազգանունները. Քօլուբաշեանց Գայանէ 1 րուբլ, Մ. Քօլուբաշեանց 1 ր., Մ. Լիսիցեանց 1 ր., Ս. Օթարեանց 50 կ., Լ. Օթարեանց 50 կ., Ա. Եարալեանց 20 կ., Ա. Գրիգորեանց 20 կ., Ա. Երեցփոխեանց 20 կ., Ո. Խրճեանց 20 կ., Ս. Ջուրաբեանց 15 կ., Վ. Համբարձումեանց 15 կ., Հ. Գասպարեանց 12 կ., Ա. Գրիգորեանց 10 կ., Վ. Ալամազեանց 10 կ., Վ. Ներսիսեանց 10 կ., Մ. Օթարեանց 10 կ., Վ. Սահակեանց 7 կ., Ս. Մարտինեանց 15 կ., Վ. Թեմիրխանեանց 5 կ., Վ. Խումանեանց 5 կ., Մ. Նազարեանց 5 կ., Ն. Վարդանեանց 5 կ., Մ. Ալամազեանց 5 կ., Մ. Աթաբէկեանց 5 կ., Մ. Աթարէզեանց 5 կ., Ռ. Երուսաղէմեանց 5 կ., Վ. Մելիքեանց 5 կ., Ե. Ջալեանց 5 կ., Յ. Ռոստոմեանց 5 կ., Վ. Ալամազեանց 5 կ․ Նուիրատու տղայոց անունները. Ս. Քօլուբաշեանց 1 ր., Բ. Գանջումեանց 1 ր., Ն. Գանջումեանց 1 ր., պ. Ուլուխանեանց 1 ր., Յ. Ալիխանեանց 1 ր., Մ. Իսխանեանց 60 կ., Գ. Աղազուլեանց 50 կ., Ն. Սկանդարեանց 40 կ., Ա. Ցակոբջանեանց 40 կ., Յ. Ռոստոմեանց 30 կ., Ս. Արէլեանց 50 կ., Ն. Լալայեանց 45 կ., Մ. Մովսէսեանց 20 կ., Գ. Գալստեանց 20 կ., Գ. Բաղդասարեանց 20 կ., Բ. Լալայեանց 20 կ., Գ. Սերոբրակեանց 20 կ., Գ. Պապեանց 20 կ., Գ. Մխիթարեանց 20 կ., Յ. Մովսէսեանց 20 կ., Ս. Ռոստոմեանց 25 կ., Կ. Պապաեանց 15 կ., Գ. Գալթեանց 15 կ., Ս. Բարխեանց 10 կ., Բ. Բէգիզարդեանց 10 կ., Գ. Մեհտեանց 10 կ., Գ. Շահինեանց 10 կ., Յ. Օթարեանց 10 կ., Ա. Խօջայեանց 10 կ., Կ. Գանիէլեանց 10 կ., Ա. Խանդամեանց 5 կ., Ա. Եաղուբեանց 5 կ., Ս. Աթարէզեանց 5 կ., Յ. Ցիբլեանց 5 կ., Կ. Կարակաշեանց 5 կ., Կ. Օթարեանց 5 կ., Ն. Եարալեանց 5 կ., Պ. Պապեանց 5 կ., Գ. Խալաթեանց 5 կ., Կ. Խօջայեանց 5 կ., Թ. Կամենիկեանց 5 կ., Պ. Ռոստոմեանց 3 կ., Տ. Ցիբլեանց 8 կ․ Բոլոր գումարն է 18 ր.։

Մօզդօկի ծխական դպրոցների աշակերտները և աշակերտուհիները։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, ապրիլ 5

Վանի սովատանջների համար ժողովեցի 209 ր. 5 կ., որ առ հա ներկայացնում եմ ձեզ, նուիրատուների ցուցակի հետ միասին։

Գաբրիէլ Ախվերդեան 10 ր., Նիկօլա Ախվերդեան 10 ր., Միքայէլ Արամեանց 10 ր., Միքայէլ Խուբլարեանց 10 ր., Միքայէլ Կեանջիցեանց 20 ր., Միքայէլ Միրզայեանց 10 ր., Գէորգ Մկրտումեան 10 ր., Յարութիւն Բարսամեան 10 ր., Մի հայ 10 ր., Մէլիքսէթ Մէլիք-Բէյմիրեան 5 ր., Անյայտ 5 ր., Պաւէլ Գուրգենեան 5 ր., Յովհաննէս Ազամալեան 5 ր., Գէորգ Տէր-Դաւթեան 4 ր. 50 կ., Պէտրէ Կուզանեան 4 ր., Եղբարք Ղազանճեան 4 ր., Յարութիւն Խանկեալղեանց 3 ր., Ստեփան Նիկօղոսեան 3 ր., Բաղդան Արուչաեանց 3 ր., Արտէմ Գասպարեանց 3 ր., Ալէքսանդր Քալանթարեանց (ազուլեցի) 3 ր., Աստուր Տէր-Ցակովբեանց 3 ր., Սարգիս և Լևոն 2 ր., Գրիգոր Ստեփանեան 2 ր., Մկրտիչ Անանեանց 2 ր., Ախալցխացի 2 ր., Գրիգոր Տէր-Յովհաննէսեան 2 ր., Զաքար Խարատեանց 2 ր., Ցակովբ Կուզանեանց 1 ր. 50 կ., Իւան Լազարեանց 1 ր. 5 կ., Կանջում Կանջումեան 1 ր., Սահակ Մանուկեանց 1 ր., Անյայտ 1 ր., Անյայտ 1 ր., Բէբրինեանց 1 ր., Ստեփան Ալլահվերդեան 1 ր., Եղիշէ Ջարդեղեան 1 ր., Ստեփանոս Թումանեան 1 ր., Կարապետ Մատինեան 1 ր., Մաթէոս Աղայեան 1 ր., Ադամ Սարգարեան 1 ր., Անյայտ 1 ր., Ստեփան Սափրաղեանց 1 ր., Պօղոս Սահակեանց 1 ր., Տէր-Մուրադեանց 1 ր., Ալէքսանդր Մարտիրոսեանց 1 ր., Յովհաննէս Շահմուրադեանց 1 ր., Անյայտ 1 ր., Ստեփան Խըմիրեանց 1 ր., Ալէքսանդր Ալօեանց 1 ր., Մարտիրոս Թումանեան 1 ր., Արտէմ Սեանեան 1 ր., Յովհաննէս Վաչեանց 1 ր., Սիմէօն Պետրոսեանց 1 ր., Ստեփան Աթօյեանց 1 ր., Буткевичъ 1 р., Գ. Տէր-Օհանեանց 1 ր., Յարութիւն Էլիբէկեանց 1 ր., Միագուլեցի 1 ր., Կուլիջանեանց 1 ր., Ալէքսանդր Եսայեան 1 ր., Ցոլակ 1 ր., Լևոն Խօջայեանց 1 ր., Ս. Մինասեանց 1 ր., Գ. Մեհրաբեանց 1 ր., Ա. Սուսանեանց 1 ր., Արտէմ Մարտիրոսեանց 1 ր., Յովսէփ Խարատեան 1 ր., Դաւիթ Բարսեղով 1 ր., Տիգրան Մանդինեան 1 ր., Նիկօլա Տէր-Օհաննէսեան 1 ր., Ալէքսանդր Ակոբեան 1 ր., Յովսէփ Շլխեան 1 ր., Միխակ Գոլմազով և Գ. Կապանէ 1 ր.։

Գումարը 209 ր. 5 կ.։

Ընդամենը երկու հարիւր ինն ր. 5 կ., որը ցուցակիս հետ յանձնելով խմբագրութեանդ նուիրատուաց անունները տպագրել և փողերը իր նպատակին հասցնել կը խնդրեմ։

Յ. Ազամալեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 3 ապրիլի

Հաւաքեցի յօգուտ Վասպուրականի հայ սովատանջների 78 րուբլ, որ և յանձնում եմ ձեզ նուիրատուների ցուցակի հետ միասին, ում հարկն է այդ գումարը հասցնելու համար.

Նուիրատուները սրանք են.

Գրիգոր Մանուկեան 1 ր., Գրիգոր Խատամանեանց 5 ր., Ալէքսանդր Սուսանեանց 3 ր., Միխակ Փարսադանեանց 1 ր., Ցակովբ Փիրալեանց 3 ր., Արտէմ Վարձիգուլեանց 4 ր., Արտէմ Բէգլարեան 3 ր., Александръ Пораковъ 5 р., Գրիգոր Բայինդուրեան 5 ր., Ե. Գուլիջանով 2 ր., Պ. Հոնուտեանց 3 ր., Աղ. Շահդինարեան 3 ր., Միխակ Սահակեան 1 ր., Յով. Սէմէրեան 2 ր., Միխակ 1 ր., Գէորգ Խատամանեան 10 ր., Սիմէօն Սիրունեան 2 ր., Արշակ Սաղաթելեան (ախալցխացի) 3 ր., Захарія Суликовъ 3 р., Շուշան Գեղամեան 5 ր., Մկրտիչ Ռոստոմեանց 3 ր., Գրիգոր Շաղինով 5 ր., Սահակ Մինասեանց 2 ր., Անծանօթ 3 ր.։ Գումարն է 78 ր.։

Յովակիմ Չաթալբաշեանց

երբ դուք ինձ ընդունեցիք և քաջալերելով օգնեցիք ինձ․»

Եթէ ինքն պ. Պապաջանեան զ ա ր մ ա ն ո ւ մ է որ իրան ընդունում են մի որ և է օրինաւոր տան մէջ, թող չը զ ա ր մ ա ն ա յ, եթէ ուրիշները այդ մասին նոյնպէս կ ը զ ա ր մ ա ն ա ն....

Պապաջանեան զարմանում է և տպագրութեան մէջ է յայտնում իր զարմանքը, որ նրան դեռ ընդունում են օրինաւոր տան մէջ...

***

Ինչքան բաների վրա ուզում էի խօսել՝ մեր թեմական տեսուչների վրա, Ախալցխայի օրիորդաց դպրոցների վրա, պ. Բարխուդարեանի վրա, Թիֆլիսի հրդեհների վրա, թատրոնական կոմրեաի վրա, նոր հիմնված թարգմանական ընկերութեան վրա, պ. Ազամեանի վրա, իւխան Ամատունու և պ. Յովհաննիսեանի վրա, «Ազգային ջօջեր» գրքի վրա, «Трудъ» լրագրի վրա, Եւանգուլեանի առաջարկութեան վրա զուռնայի մասին..., և այլն։

Բայց բոլորովին ժամանակ չունեմ և տեղը պակասում է․

Կը յիշեմ միայն մի քանի խօսք Եւանգուլեանի մասին։

Քանի մի ժամանակ է որ Թիֆլիսում արգելված էր զուռնա ածել փողոցներում։ Եւանգուլեանը, որպէս մեր Գումայի ձայնաւոր, այդ մասին բողոքեց... Բանից յայտնվեցաւ որ պարոնը նախ հաստատ աղբիւրներից իմացաւ որ զուռնան կըրկին թոյլ է տրված նահանգական վարչութիւնից, յետոյ իր բողոքը ներկայացրեց.... Այդ տեսակ բան ասւում են՝ հ ա ր ս ա ն ի ք ի ց յ ե տ ո յ զ ո ւ ռ ն ա։

Այդպիսով մի կողմից հաճելի եղաւ նահանգական վարչութեանը, իսկ միւս կողմից հասարակութեան առջև ցոյց տուեց իրան պաշտպանօ։

***

Այժմեան ժամանակում, ինչքան էլ խօսի մարդը, ինչ բանի վրա էլ խօսի,—վերջը ակամայ վերադառնում է Թիւրքաց հայերի սովատանջ դրութեանը։

«Մշակը» այնքան միամիտ էր, որ հաւատաց այն լուրին, թէ մեր հարուստ Միրզօեվ գիտաւորութիւն ունի կ է ս մ ի լ ի օ ն րուբլ փող ընծայելու յօգուտ սովատանջների։ Բայց «Մշակից» ոչ ոք այնքան միամիտ չեղաւ, որ այդ հրէշաւոր լուրին հաւատ ընծայի։ Միայն Գեբբէնզը «Մշակի» պէս միամիտ գտնվեցաւ...

Քանի մի օր սրանից առաջ ստացանք Գեբբէնզի հայ հասարակութիւնից մի հեռագիր հետեեալ բովանդակութեամբ։

«Ճշմարիտ է արդեօք որ Միրզօեվը կէս միլիոն է ընծայում յօգուտ սովալլուկների. եթէ ճշմարիտ է, պէտք է արձան կանգնեցնել Միրզօեվին.»

Խեղճ գեբբէնզցիներ, ինչքան միամիտ էք դուք.... Դեռ սպասեցէք. մի շտապէք փողեր հաւաքել Միրզօեվին արձան կանգնեցնելու համար, դեռ տեսնենք, գուցէ 5 րուբլ էլ չի տայ....

***

Վերջացնում եմ ֆելիետոնս տխուր տպաւորութեան տակ....

Այվազովսկի վախճանվեց։ Ո՞վ կը լինի թեմական առաջնորդ։

Դժբաղդաբար եպիսկոպոսներ չէ այնպիսի տեղերում ինչպէս Թիֆլիս, Մոսկվա կամ Ս. Պետերբուրգ ուղարկել քիչ շատ լուսաւորված հոգևորականներին։ Օտարազգի հասարակութեան առջև ամօթով ենք մնում մեր տգէտ հոգևորականներով։

Մեծ պատիւ չէ բերում հայ եկեղեցուն, երբ նրա ներկայացուցիչները Թիֆլիսում կամ Ռուսաստանի եւրոպական նահանգներում տգէտ, անգրագէտ անձինք են....

Այվազովսկի միակ բացառութիւն էր․ Նա ճշմարիտ լուսաւորված մարդ էր, եւրոպացի էր։ Մինչ դրա տեղը դարձեալ մի տգէտ մարդ պէտք է գայ, ինչպէս են մեր հոգևորականների մեծ մասը։

Երկու համալսարանական մարդ միայն ունի եկեղեցին՝ Բաստամեանցն և Ստեփանէն,—և նրանց էլ ոչ մի տեղ չէ նշանակում։

Ամենից ցանկալի կը լինէր որ Թիֆլիսի պէս մի տեղում նշանակվէր Խորէն Նար-Բէյ արքեպիսկոպոսի պէս մի քաղաքակիրթ անձնաւորութիւն։

***

Այվազովսկու վրա խօսելով չեմ կարող լռութեամբ անցնել որ հանգուցեալը մնաց վերջին չքաւորութեան մէջ։ Դա մի հազուագիւտ երևոյթ է մեր եպիսկոպոսների մէջ....Ախար թեմական առաջնորդ լինի մարդը ու մի գեղեցիկ կարողութիւն յետ չը գցի սև օրվայ համար,—ինչ ուզում էք ասէք, մեր եպիսկոպոսների մէջ դա չը տեսնված բան է։

Հանգուցեալի թաղման ծախսը յանձն են առել հոգալու Թիֆլիսի հայոց կօնսիստորիան և հանգուցեալի ազգականները։

Ասում են թէ դիտաւորութիւն ունէին դիմել Միրզօեվին, բայց մտածեցին որ մեղք է դիմել նրան, երբ որ նա արդէն սովալլուկների համար այդքան մեծ գումար էր խոստացել։

***

Դարձեալ մի խօսք։

«Մշակի» ներկայ համարում տպվում է Մոսկվայի հայ ուսանողների բողոքը Մէլիքզադէի դէմ «Հայ երիտասարդութիւն» յօդուածի պատճառով։

Երիտասարդներ, մի բարեկամական, անկեղծ խորհուրդ եմ տալիս ձեզ։ Մի նմանվէք ձեր պրոտոտիպներին, այն դատարկաշրջիկ, անգործ, նախանձոտ երիտասարդութեանը, որ լցնում է մեր կովկասեան քաղաքները, Պետերբուրգից և Մոսկվայից վերադառնալուց յետոյ։ Մէլիքզադէ նրանց անցեալն էր նկարագրել և հաւանական է որ շատ ճիշդ էր նկարագրել, որովհետև նրանց ն ե ր կ ա ն մենք այստեղ, փառք Աստուծու, տեսնում ենք....

Գուցէ դուք նրանցից լաւ կը լինէք,—տայ Աստուած, գորանից կը շահի հասարակութիւնը։ Բայց այժմեանից մի ընդունէք նրանց ձևերը.... Ձեր նամակին նայելով, երևում է որ դուք էլ գընալու էք նրանց շաւիղով....Զգոյշ լինէք.... Հաւատացէք իմ խօսքին։ Ես ձեզ հետ խօսում եմ որպէս ձեր բարեկամ, հաւատացէք իմ փորձառութեանը....

Ինչո՞վ պէտք է զանազանվէիք մեր այժմեան զարդակ երիտասարդութիւնից, եթէ նոյն յանդուգն, ինքնահաւան ձևերը արդէն այժմից ընդունում էք....

Եթէ Մէլիքզադէ բաղդ չէ ունեցել համալսարանի նստարանի վրա նստել,—այդ չէ թոյլ տալիս ձեզ արհամարհանք գցել այն մարդու երեսին, որ արդէն բաւական յայտնի է և յարգելի անուն ունի մեր գրականութեան մէջ։ Դեռ տեսնենք ձեզանից ով կը հասնի նրա հաչակին....Աւելի էլ պատիւ է նրա համար, որ առանց բարձրագոյն ուսման, նա անուն է վաստակել մայրենի գրականութեան մէջ։

Դուք բողոքում էք, բայց այդ ձեր նամակը և նրա յանդուգն ձևերը արդէն ցոյց են տալիս, որ շատ հեռու չէք գնացել ձեր նախորդներից։

Զգոյշ կացէք երիտասարդ բարեկամներ։

«Մշակը» դեռ շատ պառաւ չէ, նա դեռ կը տեսնի ձեզ համալսարանից վերադարձած և հասարակական ասպարէզը մտած։ Ձեզ էլ, եթէ դուք նոյն աննախանձելի ուղղութեանը կը հետևէք, ինչ ուղղութեանը հետևում է մեր այժմեան համալսարանական գործող երիտասարդութիւնը, ձեզ էլ «Մշակը» չի խնայի, հաւատացէք։

Արդէն համալսարանից նոյն փայլփլուն, վերաւորական, յանդուգն, ամեն բան ոտնակոխ անող, ամեն հեղինակութիւն ոչնչացնող ուղղութեամբ մի ընթանաք....

Քիչ համեստութիւն սովորեցէք։

Նրան, ով դեռ սովորում է, ներելի չէ ցեխ գցել այն մարդու երեսին, ով արդէն գործել է և անուն է վաստակել։

Գոնէ ձեր նամակի ձևը, նրա ոճը, նրա մ ա ն ի է ր ն ե ր ը չեն ցոյց տալիս, որ մեծ զանազանութիւն լինէր ձեր և նախորդ ուսանողական սերնդի մէջ....

Աստուած տայ որ սխալված լինէի։

ԱՍԻԱՑԻ